

LA PARÀBOLA DELS VINYATERS HOMICIDES (LC 20,9-19) EN EL CONTEXT DE LC-AC

per Armand PUIG I TÀRRECH

La paràbola dels vinyaters homicides es presenta en la seva versió lucana (Lc 20,9-19) amb tons particulars. Una simple comparació sinòptica ens mostra la proximitat entre les versions de Marc i Mateu, malgrat les alteracions d'aquest darrer pel que fa a l'ordre, a les modificacions estructurals (dues trameses de servents en comptes de les tres o quatre de Mc) i als afeïtons (sobretot Mt 21,41b i 43, versets que subratllen la donació de la vinya/Regne a uns altres vinyaters). Mateu ha reelaborat la paràbola de Marc i l'ha concebuda com una peça important de la seva teologia sobre el refús d'Israel i el subsegüent càstig diví: mort dels qui han matat el Fill, arrabassament del Regne de mans del poble de la promesa i lliurament d'aquest Regne a un poble que en doni els fruits corresponents¹.

La pregunta, però, sobre la versió lucana de la paràbola té dos vessants possibles. D'una banda, ens podríem interrogar sobre el caràcter primitiu d'aquesta versió, tenint en compte el seu caire simplificat i estilitzat². Això ens portaria a plantejar el tema de la tradició-redacció en la paràbola dels

1. Ja en el clàssic estudi de W. TRILLING, *El verdadero Israel. Estudio de la teología de Mateo* (Actualidad Bíblica 36), Madrid 1974 (original alemany 1964), pp. 75-91, s'analitzava la paràbola des del redactor mateuà. Una opinió diversa és la de F. MUSSNER, *Die bösen Gewinner nach Matthäus 21,33-46*, dins W. P. ECKERT - N. P. LEVINSON - M. STÖHR, *Antijudaismus im Neuen Testament? Exegetische und systematische Beiträge*, München 1967, pp. 129-134. Encara una altra opinió en A. OGAWA, *Paraboles de l'Israël véritable? Réconsideration critique de Mt XXI 28-XXII 14*, dins *NT 21* (1979) 121-149. Vegeu també les pàgines que hi dedica el Dr. Isidre GOMA, en el seu comentari a l'Evangeli segons Sant Mateu, i a qui dedico les pàgines que segueixen.

2. J. JEREMIAS, *Las parábolas de Jesús*, Estella 1981 (original alemany 1965), pp. 86-95, ha subratllat el caràcter simètric de Lc 20,10-12, element redaccional, i la reserva lucana davant l'al·legorització perceptible, malgrat tot, en els vv. 13.15 i 17. Tot això faria la paràbola lucana pròxima a la paràbola en la versió de l'Evangeli de Tomàs (lòguion 65), la qual seria la versió original d'allò que Jesús digué (p. 95). També C. H. DODD, *Las parábolas del Reino*, Madrid 1974 (original anglès 1965), p. 126, n. 22, afirma que EvTom 65 reflecteix la paràbola de Jesús.

vinyaters homicides³. D'altra banda, podem plantejar el tractament de la paràbola lucana en el marc de Lc-Ac bo i fixant-nos en la interpretació teològica del nostre text a l'interior dels textos lucans. D'aquesta manera, reservarem per al decurs de l'estudi la pregunta de les relacions entre Lc i els dos sinòptics. Dit en altres paraules, analitzarem fins a quin punt es pot parlar de reinterpretació de la paràbola lucana dels vinyaters homicides⁴.

1. *El context pròxim*

Lluc, com els altres dos sinòptics, situa la paràbola en el marc de l'activitat de Jesús a Jerusalem després de la seva entrada. La perícopa s'integra en la quarta gran secció de l'evangeli, que va de Lc 18,31 a 24,49. Més en concret, 20,9-19 pertany a la secció que va de 19,47 a 21,38 i que podríem titular «Jesús ensenya en el Temple». Les marques de començament i acabament són ben recognoscibles en les dues notícies-resum de l'activitat de Jesús, que obren i tanquen la secció: 19,47-48 i 21,37-38 formen una inclusió ben dibuixada⁵. Pel seu cantó, la secció sembla dividir-se en dues parts: 20,1-21,4 i 21,5-36. Mentre que en la segona part (21,5-36) Jesús anuncia el curs de la història i exhorta a la vigilància, la primera part és dominada per la contraposició entre Jesús i els dirigents del poble. En efecte, Lluc ha apartat l'episodi de la maledicció de la figuera (Mc 11,12-14.21-25) i la resposta sobre el manament més gran de la Llei (12,28-34) perquè ja havia reportat en altres indrets una paràbola de la figuera (13,6-9) i l'episodi del manament de la Llei (10,25-28). Per tant, a jutjar pels resultats, Lluc ha tret intencionadament de Lc 20,1-21,4 les dues perícopes que no encaixaven del tot amb els seus interessos redaccionals, basats en la contraposició de Jesús i els dirigents que són denunciats i fets callar per aquell. L'episodi de la figuera trencava aquesta orientació perquè és una escena entre Jesús

3. En aquesta perspectiva se situa la tesi de M. HUBAUT, *La parabole des vigneronns homicides* (Cahiers Révue Biblique 16), Paris 1976. Les propostes de Hubaut, basades en el Proto-Mateu, són més aviat fràgils. Pel seu cantó, la paràbola és emprada per J.A.T. ROBINSON, *The Parable of the Wicked Husbandmen: A Text of Synoptic Relationship*, dins *NTS* 21 (1975) 443-461, per aplicar el seu punt de vista sobre les relacions entre els evangelis sinòptics, bo i defensant un Mc primitiu (*Urmarkus*).

4. La nostra posició és completament oposada a la D. FLUSSER, *Die rabbinischen Gleichnisse und der Gleichniserzähler Jesu* (1. Teil: Das Wesen der Gleichnisse), Bern 1981, el qual segueix la hipòtesi de R. L. Lindsey sobre la prioritat de Lc en relació a Mc i Mt (pp. 195-198). Flusser accepta aquesta hipòtesi basant-se en un reduïdíssim nombre d'exemples i deixant sense explicació els molts casos en què Lc depèn clarament de Mc. D'altra banda, no té en compte els lucanimes i la reestructuració general que apareixen en la nostra paràbola i que són atribuïbles al redactor lucà.

5. Cf. J. LAMBRECHT, *Reading and rereading Lk 18,31-22,6*, dins *À cause de l'Évangile*, Fs. J. Dupont (Lectio Divina 123), Paris 1985, pp. 585-612; aquí p. 589 i n. 8, on són citats diversos comentaristes recents (Schweizer, Marshall, Schmithals) que defensen la unitat 19,47-21,38 basant-se en la inclusió esmentada. Lambrecht fa notar en el mateix article que Lluc concep el període de temps comprès entre 19,47 i 21,38 «as a whole» (p. 595).

i els seus deixebles. I pel que fa al manament més gran, es tractava d'un diàleg «pacífic» entre un mestre i el Mestre, que s'acabava fins i tot amb un elogi envers el doctor de la Llei («no ets lluny del Regne de Déu», Mc 12,34).

En canvi, en els cinc episodis que Lluc ha disposat entre Lc 20,1 i 20,44, l'ambient és la controvèrsia i la tensió amb «victòria» constant de Jesús. Així en la controvèrsia sobre l'autoritat de Jesús (20,1-8), Lluc estilitza el relat marcà (comp. Mc 11,29; Lc 20,3) perquè tingui més força la sentència final: «doncs jo tampoc no us dic amb quina autoritat faig aquestes coses» (Lc 20,8). En la paràbola dels vinyaters (20,9-19), Jesús sembla adreçar-se al poble (20,9), però al final de la paràbola (v. 19) resulta que els qui se senten al·ludits són els escribes i els grans sacerdots, que no gosen posar les mans damunt d'ell precisament per por del poble. Lluc ha explicitat els autors de la intenció criminal (comp. Lc 20,19 amb Mc 22,12 i Mt 23,46), subratllant així la identitat dels oponents. Encara en el tercer episodi, el central (Lc 20,20-26), els qui s'acosten a Jesús per «posar-li una trampa» a propòsit del pagament de l'impost romà, no són simplement alguns dels fariseus i dels herodians (Mt 12,13 i 22,16) sinó «enviats que, fingint-se gent de bé, poguessin atrapar-lo en alguna paraula i posar-lo a les mans de l'autoritat del governador» (v. 20). La mala voluntat i la perversa intenció dels dirigents, escribes i grans sacerdots, torna a ser subratllada al final de l'episodi, quan Lluc amplifica el lacònic final marcà escrivint: «Així no el pogueren agafar en cap paraula davant el poble i, admirats de la seva resposta, van callar» (v. 26). Jesús surt ben airós del perill i els adversaris es veuen obligats a retirar-se. Arriben, però, nous enemics d'entre els grups dirigents, aquest cop d'entre els saduceus, que pregunten sobre la resurrecció dels morts per fer caure Jesús en contradicció (Lc 20,27-40). Els qui pregunten reben una resposta tan aplomada que fins i tot alguns escribes ho han de reconèixer obertament: «Mestre, has parlat bé» (v. 39). Naturalment, la conclusió s'imposa: «I ja no s'atrevien a preguntar-li res més» (v. 40). El verset torna a ser creació lucana. El darrer dels cinc episodis és la confirmació no tan sols de la manca de preguntes dels adversaris sinó del seu silenci total, la prova de la seva desfeta. El qui ara els pregunta és Jesús! Per què el Messies ha de ser fill de David, preguntarà dos cops sense obtenir resposta (20,41-44)⁶.

6. Notem que l'episodi del fill de David (Mc 12,35-37) va connectat en Mc amb la denúncia dels escribes (12,38-40), després que en 12,34 s'acabessin les preguntes dels adversaris, que havien començat en 11,27. En efecte, en Mc 12,35 Jesús *ensenya* en el Temple a la «multitud» (v. 37) i refereix la qüestió sobre la filiació davídica del Messies, seguida de la denúncia dels escribes. Per tant, en Mc tenim cinc diàlegs de controvèrsia (11,27-12,34) agrupats així: l'autoritat de Jesús —vinyaters homicides 11; 27-12,12), el tribut al Cèsar (12,13-17), resurrecció dels morts-manament més gran (12,18-34). En Lc també hi ha cinc controvèrsies (20,1-44), però la cinquena, com hem dit, és la qüestió del fill de David. Finalment, en Mt els diàlegs de controvèrsia entre Jesús i els dirigents van de 21,23 a 22,46 i són set: l'autoritat de Jesús i els dos fills (formant una sola perícopa), els vinyaters homicides, el banquet de noces, el tribut al Cèsar, la resurrecció dels morts, el manament més gran i el fill de David. Notem

I per si encara no quedava prou clara la seva intenció, Lluç uneix, a diferència de Marc, la denúncia dels escribes amb l'elogi de la viuda. Deixebles i poble són testimoni de dures paraules de Jesús contra els dirigents que busquen la consideració dels homes, tot i ser gent opressora dels pobres i falsa en la seva pregària (Lc 20,45-47). Aquesta aportació va seguida del comentari a la petita ofrena que la viuda pobre tira al tresor del Temple (21,1-4: comp. Mc 12,41 i Lc 21,1). La viuda que tira dues monedes petites és la rèplica dels qui fan grans ofrenes perquè són rics⁷. Aquests tals són els dirigents descrits en Lc 16,14-15 com a amants del diner i hipòcrites (cf. també 11,37-52). En resum, és clar que en tota la secció (20,1-21,4) Lluç vol posar en evidència els dirigents del poble que han de callar, després que Jesús els respon sense possibilitat de rèplica, i que són denunciats pel seu comportament hipòcrita i opressor. En canvi, i per contrast, en 20,1-21,4 el poble té una actitud de total simpatia envers Jesús, en línia amb el que es diu en 19,48 («tot el poble estava pendent d'ell i l'escoltava») i en 21,38 («tot el poble es reunia amb ell en el temple de bon matí per escoltar-lo»)⁸.

En efecte, el poble (λαός) acull les paraules de Jesús sense cap reserva. Així en Lc 20,1 «el poble» és alligonat en el temple per Jesús i rep d'ell l'anunci de la bona nova (comp. Mc 11,27). En Lc 20,6 els dirigents manifesten la temor que «tot el poble» (λαός; Mc 12,32 té ὄχλος) els apedregui, si diuen res contra el caràcter diví del baptisme de Joan. En Lc 20,9 el poble sembla ser el destinatari de la paràbola dels vinyaters homicides, la qual provoca la furiosa reacció dels dirigents (els autèntics destinataris) només temperada per la por «al poble» (20,19). En la introducció de la paràbola marcana, hi trobàvem un imprecís «a ells» (12,1) que remet a 11,27. Encara en Lc 20,26, λαός és introduït redaccionalment (comp. Mc 12,17). En aquest text, el poble és testimoni de l'intent dels dirigents d'enxampar Jesús sense èxit, ja que ells han de reconèixer el caràcter inapel·lable de les seves paraules. En 20,45, l'expressió «tot el poble» torna a substituir el πολλὸς ὄχλος marcà (Mc 12,37). Podem afirmar, doncs, que «dirigents» i «poble» es troben en posició antitètica en la secció Lc 20,1-21,4 i, en conseqüència, en les cinc controvèrsies de 20,1-44.

Algú podria sorprendre's que parléssim de cinc «controvèrsies» quan en Lc 20,9 i 20,19 es parla d'«aquesta paràbola», al començament i al final de

que en els tres sinòptics el tribut al Cèsar ocupa el lloc medial i que tant en Mt com en Lc, a diferència de Mc, la qüestió del fill de David entra en el diàleg de controvèrsia de Jesús amb els dirigents del poble. Comp. Lc 20,41 («els digué») i Mt 22,41 («els va preguntar») amb Mc 12,35.

7. Mentre que en Mc 12,41 es diu que «molts rics hi tiraven molt», en Lc 21,1 el mot «rics» es troba en posició ambigua (atributiva?, predicativa?) en relació al participi «els qui tiraven». De fet, el text occidental ha afegit l'article davant πλουσίου per evitar el dubte. El més fàcil per Lluç haguera estat construir la frase amb un πλουσίους connectat amb més claredat amb εἶδεν. Si no ho ha fet, és perquè no vol fer equivaler els qui fan almoïna amb els rics.

8. Cf. LAMBRECHT, *Lk 18,31-22,6*, p. 607.

la nostra perícopa. De fet, com veurem tot seguit, Lluc ha mantingut la qualificació marcana de l'episodi («paràbola») però l'ha modificat introduint-hi una intervenció dels oients (v. 16) que provoca alhora la rèplica del parabolista (vv. 17-18). Aquesta peculiaritat dóna una fesomia narrativa diversa de la que té una narració parabòlica *stricto sensu* i acostava la nostra perícopa a les quatre controvèrsies que l'envolten⁹. Vegem-ho en detall analitzant l'estructura narrativa de 20,9-19.

2. La narració parabòlica

La narració es presenta com una construcció de tipus retòric, amb una bona progressió que condueix a un punt climàtic¹⁰. El discurs narratiu llista d'una manera molt més clara que en Mc, on els nexos de la dinàmica narrativa es mantenen amb més dificultat. L'agilitat i l'interès narratiu són detectables en les preguntes retòriques que apareixen en la narració pròpiament dita (v. 13, «què faré?»), en boca del parabolista (v. 15: «què serà, doncs...?»; v. 17: «què vol dir, doncs...?»), i encara en les exclamacions (v. 16: «de cap manera!») i les sentències proverbials (v. 18). D'altra banda, la narració té dos moments: presentació (v. 9b) i resolució (vv. 10-15a). Aquesta resolució es pot dividir en altres dos moments: la tramesa i refús dels tres servents (vv. 10-12) i la tramesa i mort del fill (vv. 13-15a). Els versets restants (vv. 15b-16a) són una pregunta retòrica que el parabolista es fa davant els oients. L'anunci del càstig dels homicides provoca una reacció exclamativa dels qui escolten (v. 16b), si bé segueix el «cop» final del parabolista refermant aquell càstig de manera total i sense cap possibilitat de rèplica (vv. 17-18). La paràbola es presenta ara adreçada als dirigents (v. 19).

La paràbola dels vinyaters homicides sembla, doncs, adreçada a uns però realment va per a uns altres. Aquest procediment del redactor, una mena d'efecte-sorpresa, s'inscriu molt bé en el caràcter de «simplicitat rebuscada» de tot el fragment i serveix per a marcar allò que, segons el nostre punt de vista, és la intenció de Lluc: mostrar el culpable rebuig dels *dirigents* d'Israel envers el Fill estimat i la ineludible destrucció de què s'han fet mereixedors. Aquesta intenció domina la versió llucana de la paràbo-

9. Es tracta d'un cas únic en tot l'evangeli de Lluc. En els altres casos παραβολή remet a una narració pronunciada per Jesús, el parabolista, sense cap intervenció dels oients (5,36; 6,39; 8,4.9.10.11; 12,,16.41; 13,6; 14,7; 15,3; 18,1.9; 19,11; 21,29). Queda fora de la llista 4,23 (frase proverbial).

10. K. SNODGRASS, *The Parable of the Wicked Tenants. An Inquiry into Parable Interpretation* (WUNT 27), Tübingen 1983, escriu que «Luke's account has been neatly edited» i presenta «a neat progression and climax» (p. 55). J. FITZMYER, en el seu comentari, *The Gospel according to Luke* (Anchor Bible), vol. II, New York 1986, subratlla «the rethorical buildup of the story» (p. 1283).

la¹¹: els dirigents del poble són denunciats davant el poble, que escolta Jesús, mentre que ells el volen matar.

Es diu que un home (ἄνθρωπος τις) va plantar una vinya¹²; després la va llogar a uns vinyaters. Lluc ha suprimit de manera sorprenent la referència literal a Is 5,1-2 LXX. El propòsit redaccional no busca l'anul·lació de l'esment de la vinya, tema que es troba en Isaïes: tant φυτεύω (v. 9)¹³ com τί ποιήσω (v. 13) poden recordar, respectivament, Is 5,1 i 5,4.¹⁴ Sembla més aviat que el redactor vol treure interès a la vinya i posar-lo, en canvi, sobre la relació entre els vinyaters i l'amo¹⁵. L'amo, després d'arrendar la vinya, se'n va a fer un viatge que dura molt de temps¹⁶. Lluc accentua l'absència de l'amo de la vinya, no per referir-se al retard de la parusia (l'amo no és Jesús!), sinó per subratllar l'actitud pacient i bondadosa de Déu (l'amo) envers els vinyaters (cf. v. 13!).

La tramesa dels servents (vv. 10-12) és una construcció que el redactor ha deixat arrodonida, *in crescendo*, ben diversa del confús text marcà (Mc 12,2-5)¹⁷. Mentre que en Mt i en EvTom es parla de la tramesa de dos ser-

11. Cf. també C. H. GIBLIN, *The Destruction of Jerusalem according to Luke's Gospel* (AnBib 107), Rome 1985, espec. pp. 17-73, el qual subratlla que la paràbola va contra els dirigents (p. 61). Sembla que Jesús volgués denunciar davant el poble quina mena de dirigents té. Amb el mot «dirigents» incloem indistintament els diversos grups: «grans sacerdots i escribes» (20,19). Tots estan coaligats contra Jesús (19,47!) i pertanyen a la facció saducea.

12. L'adjectiu τις és inclòs per un nombre reduït de manuscrits (l'Alexandrí i part del text cesarià). La sinopsi d'Aland l'edita entre claudàtors. Les famílies alexandrina, occidental i bizantina no el tenen. La crítica externa semblaria afavorir la no-inclusió. Tanmateix es tracta d'un inici de paràbola típic de la redacció lucana (cf. 10,30; 14,16; 15,11; 16,1.19; 19,12). Per tant, si bé és *lectio facilior*, i salvat el risc de l'harmonització posterior, encaixa bé amb el caràcter fortament redaccional de la nostra paràbola i es pot mantenir com a lectura correcta.

13. En canvi, EvTom 65 presenta el mot «tenia» ¿Es tracta d'una correspondència amb la paràbola original (cf. FITZMYER II 1283)? O bé es tracta d'una modificació per evitar que l'amo de la vinya «treballi» la vinya i accentuar així la tasca de «treball» encarregada als vinyaters?

14. Cf. SNODGRASS, *Wicked Tenants* 47-48. De tota manera, la pregunta retòrica del v. 13 (què farà?) encaixa bé amb el caràcter retòric de tota la paràbola buscat pel redactor. La mateixa pregunta apareix en 12,17 (ric insensat) i 16,3 (administrador astut). També es fan preguntes semblants el fill pròdig (15,17-19) i el jutge sense pietat (18,4-5).

15. Es tracta d'un procés invers al de Mateu, on la vinya és subratllada (vv. 41 i 43) i equiparada amb el «Regne de Déu». Notem encara que Lluc retalla la citació del Sl 118 (LXX) i no reporta el v. 23 que es troba en Mc i en Mt.

16. El verb ἀποδημέω apareix també en els paral·lels de Mc 12,1 i Mt 21,33. El verb significa «anar de viatge», «fer un viatge». En Lc 15,13 tenim el verb seguit de l'expressió «a un país llunyà» (fill pròdig). I en 19,12 hi apareix «anar a un país llunyà» a rebre la investidura reial. Tanmateix, aquestes dues referències no permeten d'afirmar que l'amo de la vinya vagi a l'estranger. Cf. BAUER i LIDDELL-SCOTT, s.v. Menys encara podem acceptar els suggeriments de DODD, *Parábolas* 122-123, i JEREMIAS, *Parábolas* 92-93, segons els quals l'amo seria un estranger. W. MICHAELIS, *Die Gleichnisse Jesu. Eine Einführung*, Hamburg ³1956, els critica amb raó: l'única cosa certa és que l'amo «weit wegging» (p. 117). Pel que fa a χρόνους ἰκανοὺς és RLc. Vegeu Lc 8,27; 23,8; Ac 8,11; 14,3; 27,9. Per a Michaelis l'expressió serveix per a un «grösserer Realismus».

17. Cf. JEREMIAS, *Parábolas* 85, n. 183, i H.-J. KLAUCK, *Allegorie und Allegorese in synoptischen Gleichnistexten* (NtAb 13), Münster 1978, p. 291, n. 25. Així ἔξαποστέλλω (vv.

vents i del fill, en Lc hi ha tres servents enviats i el fill, mentre que en Mc trobem tres servents i molts altres servents (!) enviats abans del fill. Lluc ha reservat la mort per al fill i ha distribuït els ultratges i maltractes entre els tres servents. Així, el primer servent és enviat per l'amo als vinyaters perquè li «donin» (!) la part del fruit de la vinya¹⁸. Els altres dos servents, «un altre» (v. 11), «un tercer» (v. 12), també seran enviats amb la mateixa missió¹⁹. Però els vinyaters responen cada cop amb més duresa, desconsideració i arrogància. Al primer servent, li peguen i el despatxen amb les mans buides. Al segon, li peguen i l'ultratgen, i el despatxen també amb les mans buides. Al tercer, el fereixen i el treuen fora²⁰. Les coses estan narrativament a punt per a allò que els vinyaters faran al fill: expulsar-lo i matar-lo.

Davant l'hostil i desafortada reacció dels vinyaters, l'amo de la vinya exposa el seu dilema. Lluc ha reforçat la reflexió de l'amo amb una pregunta retòrica seguida d'una autoresposta. És una reflexió en veu alta que col·loca el lector dintre la pell de l'amo de la vinya i de les seves expectatives sobre l'entrada en raó dels vinyaters²¹. A veure si finalment, davant la mostra de confiança de l'amo, els vinyaters reaccionaran positivament envers el seu fill! Aquesta és la certesa de l'amo: «Què faré? Enviaré el meu fill estimat! De segur que a ell sí que el respectaran!»²².

Sense fer esment de la tramesa del fill (comp. Mc 12,6: «envià»), Lluc situa ara el lector directament dintre la vinya i en la perspectiva dels vinyaters que veuen venir el fill de l'amo²³. A la reflexió de l'amo, hi correspon

10.11), προσέθετο (vv. 11 i 12; que és un septuagintalisme lucà), ἕτερος (v. 11), πέμπω (v. 11: 10x Lc; 11x Ac). Jeremias fa notar el cas semblant de la paràbola del banquet (Lc 14,15-24) on les disculpes dels primers convidats (vv. 18-20) també estan construïdes simètricament.

18. En el v. 10 no és l'amo qui ha de rebre la seva part (Mc 12,2) sinó els vinyaters els qui la hi han de donar. Un cop més, en primer pla es troba el comportament dels vinyaters.

19. Notem la fórmula gramatical repetida que dona a la tramesa un caràcter reiteratiu i que fa centrar l'atenció no en l'amo sinó en els vinyaters.

20. El primer servent rep ofenses físiques (cops) i el segon en rep de físiques (cops) i de morals (el verb ἀτιμάζω indica rebre burles i menyspreus). El tercer rep danys físics forts (τραυματίζω) és «ferir», «contusionar») i ha de passar per la ignomínia de veure's expulsat de la propietat del seu amo. El *crescendo* culminarà, però, en el fill. Contra WEDER, *Gleichnisse* 161, el qual, basant-se en l'ús d'un mateix verb (πέμπω) per a la tramesa dels servents i del fill, afirma que no hi ha cap diferència essencial entre aquells i aquest.

21. τί ποιήσω i πέμπω són RLC. També ho és l'arrodoniment de la fórmula «el meu fill estimat». Comp. Mc 12,6.

22. L'adverbi ἴσως s'ha de traduir més per «segurament» que per «potser». BAUER dona «vielleicht, wahrscheinlich, wohl». Allò que determina és el context i, en concret, la pregunta retòrica i la posició emfàtica de τοῦτον («aquest», el fill, per contraposició als tres servents anteriors). Tanmateix, l'adverbi no indica l'omniscència de Déu que es veuria perjudicada per la confiança dipositada pel propietari, tal com suposa JÜLICHER, *Die Gleichnisreden Jesu*, 2 vols., Tübingen ²1910, II 392.

23. Aquest «veure» el fill es troba en Mt i en Lc. Sembla que la seva inclusió és demanada per la falta de coherència de la narració marcana, on els vinyaters diuen: «aquest és l'hereu», sense que s'hagi dit que aquest s'acostava. Podria no tractar-se d'un estricte «minor agreement».

la premeditació dels vinyaters en allò que faran contra el fill d'aquell. Els vinyaters deliberen entre ells i resolen de matar el fill per tal d'apoderar-se de l'heretat²⁴. A la paciència de l'amo, és a dir, a la tolerància i a la magnanimitat inexhaurible de Déu, s'hi correspon la criminal i freda reflexió dels vinyaters²⁵. El càlcul dels vinyaters no admet cap rèplica. Si aconseguen d'eliminar l'hereu, podran quedar-se amb l'heretat. L'assassinat de l'hereu té per finalitat (ἴνα! RLc, v. 14: comp. Mc 12,7) la possessió de l'herència: maten per robar, passant pel damunt de totes les lleis humanes i divines. L'execució és ràpida (v. 15a). Treuen el fill fora de la vinya i el maten. La seqüència (expulsar de la vinya-matar) és comuna a Mt i Lc contra Mc, que la té al revés (matar - treure fora de la vinya). Ha estat provocat el canvi pel fet de la mort de Jesús fora de Jerusalem?²⁶ Volen Mt i Lc aminorar la duresa de la mort sense sepultura?²⁷. Potser no seria descartable que Mt i Lc haguessin arribat a la mateixa modificació per raons diverses. En el cas de Mt és clar que Jesús mor fora de la ciutat, segons tots els costums jueus d'enterrament (cf. Mt 27,53), i encara segons Mt 28,11, on es diu que els soldats guardians del sepulcre «van anar a la ciutat (εἰς τὴν πόλιν)» a anunciar als grans sacerdots què havia passat. La paràbola mateuana és un gran quadre cristològic i eclesiològic amb la Passió de rerefons. En el cas de Lc, tampoc no es pot negar que la crucifixió té lloc fora de la ciutat²⁸. De Jesús, es diu que se l'«enduien (ἀπήγαγον) (Lc 23,26; cf. també 23,32), verb que resta en l'ambigüitat²⁹; però tant de les multituds (23,48) com de les dones (23,56) es diu que «se'n tornaren (ὑποστρέψασαι)», verb que indica el retorn a un lloc precís del qual s'havia sortit³⁰. Per tant, no és incorrecte de pensar que la mort, fora muralles, de

24. διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους és RLc. Klauck fa notar que el verb és usat pels enemics de Jesús en els seus plans contra ell (*Allegorie* 291, n. 25). Això és cert en Lc 5,21.22 (par. Mc 2,6.8) en la primera ocasió que surten els adversaris de Jesús (escribes i fariseus) en l'Evangeli, però no ho és en altres casos (1,29; 3,15; 12,17).

25. GIBLIN, *Destruction* 69, diu que Déu és «unbelievably tolerant». Però els vinyaters són «increïblement criminals!» Lluc juga a la perfecció els contrastos entre uns i altres.

26. Seguint He 13,11-13, Jesús «va patir fora de la porta», és a dir, fora de la ciutat. No sembla que Lluc s'oposi a aquesta afirmació, malgrat 13,33, on es diu que «no convé que un profeta mori fora (ἔξω) de Jerusalem». El sentit de la frase és local en sentit ampli (durant el camí vers Jerusalem) i no en sentit estret (*extra muros* de la ciutat). Per tant, Lc 13,33 no justifica que Jesús mori *dintre* la ciutat, sinó que afirma simplement que Jesús no ha de morir en una altra ciutat *sinó* a Jerusalem.

27. Alguns autors veuen dificultats rituals en el fet d'abandonar un cadàver i deixar el camp inepte per a ser sembrat (D. DAUBE, *The New Testament and Rabbinic Judaism*, London 1956, p. 302). Això no és versemblant en dos autors com Mateu i Lluc.

28. Contra SNODGRASS, *Wicked Tenants* 60, per a qui ni Mateu ni Lluc ho afirmen explícitament.

29. En efecte, la distinció entre «conduir fora» (Lc 13,15, l'ase dut a abeurar) i «conduir» és mínima. Per això, no es pot excloure el primer sentit de Lc 23,26.

30. El verb és molt usat per Lluc (Lc 21x, Ac 11x; Mt 0x; Mc 1x). El trobem acompanyat d'un complement de direcció («des de», «a» i també sense complements). Aquest darrer cas apareix onze vegades (Lc 20,43; 8,37.40; 9,10; 10,17; 17,15.18; 19,12; 23,48.56). Deixant de banda 23,48.56, en tots els casos el context explicita el lloc on es torna, és a dir, d'on s'ha sor-

Jesús ha pogut conduir també Lluc a canviar la seqüència marcana, independentment de Mateu (cf. Ac 7,58, on Esteve és tret fora de Jerusalem i és apedregat). Però, si ens atenem a la manera curosa i simètrica de redactar la paràbola, podríem proposar encara una altra hipòtesi. El *crescendo* narratiu (cf. n. 20) portaria, en el cas del fill, a la ignomínia d'expulsar-lo fora de casa seva i a matar-lo com a culminació climàtica de tota la maldat dels vinyaters³¹.

En Lc 20,15b-16a Lluc reprèn Mc 12,9 i posa una pregunta retòrica en boca de Jesús, que Jesús mateix respon. El mecanisme que ja trobàvem en el verset 13 guanya en efectivitat pel doblatge i per l'afegitó de dos pronoms personals (αὐτοῖς, τούτου) que serveixen per a presentar els vinyaters com a responsables d'haver matat el fill i mereixedors del càstig més sever, la pena de mort. En vista de tot el que han fet, l'amo vindrà personalment, sense cap paciència ni tolerància, i farà morir aquells menyspreables vinyaters³². La vinya serà donada a uns altres, que no són especificats³³. Els vinyaters havien expulsat i mort el fill de l'amo. Ara aquest, pel seu cantó, els fa morir i els expulsa de l'heretat bo i canviant la vinya d'arrendataris. El final de la narració és tràgic. La maldat dels vinyaters ha aconseguit que l'amo pacient i bondadós esdevingués inflexible i temible i els destruí completament. És una història de maldat premeditada i de càstig inexorable. La mort del fill de l'amo és un crim sense pal·liatius conduït traïdorament.

Els oients han entès prou bé el caràcter tràgic de la història, dominada per la tossuda maldat dels vinyaters i exclamen: μὴ γένοιτο (v. 16b). Aquesta reacció exclamativa dóna peu per a insistir en la gravetat de l'acció dels vinyaters i en el càstig que seguirà, mitjançant una segona pregunta retòrica del parabolista (vv. 17-18). Es tracta d'una reacció dels oients

tit. En 2,20 són els camps on els pastors guardaven els ramats (v. 8). En 2,43 és Natzaret de Galilea (v. 39). En 8,37.40 és la banda occidental del llac (v. 26). En 17,15.18 és l'entrada del poble (v. 12). En 19,12 és el país d'origen d'aquell noble que ha de ser investit rei. Queden en suspens 9,10 i 10,17, perquè es tracta de la missió (il·localitzada) dels apòstols. Seguint això mateix, en el cas de 23,48.56 s'especifica només el lloc a on es va (v. 33: el Calvari), com en bastants dels altres casos, però no el lloc des d'on s'ha sortit. Ara bé, aquest lloc ha de ser quelcom precís i determinat si ens fixem en els altres casos: es tracta de Jerusalem (23,7.28).

31. En aquest sentit no és clar si Lluc ha entès la vinya com a metàfora de Jerusalem. I. H. MARSHALL, *The Gospel of Luke*, Exeter 1978, p. 73, ho nega i es decanta per la proposta del clímax narratiu, tant en el cas de Mt com de Lc. Penso que en Mt les coses són diverses perquè la paràbola funciona molt més al·legoritzadament.

32. Notem la posició predicativa de τούτου (v. 16) amb una clara connotació pejorativa.

33. Aquí Mateu (21,41) amplia la font marcana i relaciona els «altres» vinyaters amb l'ἕθνος de 21,43. En canvi, en Lluc no sembla que hàgim de veure en aquests «altres» els pagans. LAMBRECHT, *Lk 18,31-22,6*, p. 611, seguint Schneider hi vol veure «the disciples who will receive the care of God's vineyard instead of Jewish authorities». Tampoc això no és justificat. Si la vinya, com veïem abans, no és al·legoritzada, és a dir, no és assimilada a Jerusalem, aleshores tampoc no sembla que «altres» pugui ser al·legoritzat. La progressió narrativa de l'argument condueix a fer que l'amo castigui els culpables i encarregui la seva vinya a uns altres vinyaters, sense cap més especificació.

(el poble, v. 9) davant aquella terrible història, provocada per l'enormitat del crim (el mateix fill estimat) i per la duresa del càstig³⁴. Certament que Lluc té tendència a explicitar reaccions dels qui assisteixen als esdeveniments, però aquí es tracta d'una expressió retòrica destinada a mantenir la narració en un to dramàtic elevat. Els sentiments dels oients apareixen en primer terme, de la mà del bon narrador que és Lluc³⁵. L'exclamació del verset 16b recorda, doncs, altres modificacions en les paràboles lucanes. Per exemple, en la paràbola de les mines també sembla haver-hi una rèplica exclamativa per part dels presents al senyor que pren la mina al servent que l'havia guardada sense fer-la fructificar (19,25)³⁶.

La segona pregunta retòrica del parabolista (vv. 17-18) és preparada curiosament pel redactor amb la frase «ell (Jesús) els mirà i digué». Aquesta mirada de Jesús torna a ser un element narratiu destinat a subratllar la importància de la interpel·lació final³⁷. Les paraules de l'Esclat (Sl 118,22 LXX) serveixen per a situar la narració precedent i, en concret, el càstig dels vinyaters com quelcom provinent de Déu³⁸. A propòsit de la citació escripturària, Lluc ha suprimit el verset 23 del Sl 118 LXX que apareixia en la font marcana i també en Mt. És a dir, Lluc sembla haver evitat una clara referència a la resurrecció-exaltació de Jesús, el Fill, com a obra de Déu que els creients testimonien³⁹. Ben al contrari, ha afegit un lòguon

34. Cf. Cf. E. CARLSTON, *The Parables of the Triple Tradition*, Philadelphia 1975: «They (the crowd) should here reject both the act and its consequences i.e. all of vv. 9-16» (p. 79). La reacció dels oients no és provocada solament pel càstig dels culpables (vv. 15b.1), sinó pel conjunt de la història que acabem de sentir.

35. Escriví JÜLICHER, després de mostrar que els qui escolten només poden ser el poble i no els dirigents (es tracta d'un «deprecatorium»), que la coloració del v. 16b és «echt lukanisch» (*Gleichnisreden II* 400). Igualment J. DUPONT, *Teologia della Chiesa negli Atti degli Apostoli*, Bologna 1984, p. 83. L'expressió és única en els sinòptics i es troba en Pau després d'una pregunta retòrica (cf. Rm 3,4.6.31; 6,2.15; 7.7.13...). També apareix en diversos escriptors hel·lenístics (Llucià, Epictet...; cf. FITZMYER, *Luke* 1285). Lluc l'ha introduïda aquí a partir d'usos corrents en la retòrica antiga.

36. Aquest és, però, un cas difícil des del punt de vista textual i des del punt de vista d'estil lucà (la resposta del Senyor en el v. 26 no té introducció d'un «verbum dicendi»). Podria tractar-se d'una interpolació posterior. Cf. A. PUIG TÀRRECH, *La Parabole des talents (Mt 25,14-30) ou des mines (Lc 19,11-28)*, dins *RCatT X* (1985) 269-317, aquí n. 91.

37. Jesús mira al poble no per al·ludir-lo, ja que els al·ludits seran els dirigents (v. 19). La mirada de Jesús accentua la gravetat de la paraula profètica del Salm, que es compleix ara en els dirigents. Aquesta mirada té poca cosa a veure amb la de Lc 21,61, adreçada a Pere.

38. «Scripture is introduced to stress the divine retribution coming to the faithless tenants and the vindication of the murdered son» (FITZMYER, *Luke* 1285).

39. CARLSTON també parla d'una no-referència a la resurrecció i a la missió gentil (*Parables* 30). Vegeu, en canvi, Ac 4,11, on també se cita Sl 118,22 LXX (amb un text modificat i amb l'afegit de «vosaltres» els constructors), a l'interior d'un discurs adreçat als «principals del poble i els notables» (Ac 4,8). Notem que en Ac 4,10 s'ha fet esment de la crucifixió i de la resurrecció en relació a la citació que també apareix en Lc 20,17. Això podria fer pensar que Lluc ha entès darrere la citació una doble referència (a la crucifixió i a la resurrecció). Cf. sobre Ac 4,10-12, DUPONT, *Chiesa* 87: «scartando o disprezzando la testata d'angolo posta da Dio, i dirigenti d'Israele si trovano estranei all'edificio che hanno l'incarico di costruire». De tota manera, i encara que pugui ser així a la llum d'Ac 4,8-12 i de 1Pe 2,7, l'absència del ver-

proverbial que es vincula amb la citació del Salm, mitjançant l'analogia temàtica de la pedra. D'aquesta manera «la pedra» és presentada com a rebutjada pels constructors (v. 17) i com a causa de la destrucció d'aquests constructors (v. 18). A nivell metafòric, es parla així de la pedra-Fill que sofreix el rebuig total dels dirigents d'Israel, responsables de la seva mort, i del càstig-judici diví que caurà inexorablement sobre ells. La referència a la pedra que rebutgen els constructors esdevé, per tant, en boca de Jesús, una profecia de la seva pròxima mort. Ara aquesta pedra ocupa el lloc principal de l'edificació i aquest fet encara evidencia el terrible error comès pels constructors.

El verset 18, introduït pel redactor, té l'origen en diversos textos de l'Antic Testament (Is 8,14-15; 28,13; Dn 2,34-35.44-45), sense que es pugui precisar quin és el seu grau de relació amb Lc 20,18⁴⁰. Potser, seguint Fitzmyer, podríem parlar d'un testimoni amb citacions compostes de l'Antic Testament, que hauria circulat en la comunitat primitiva. Sigui el que sigui, el cert és que el verset 18 presenta la pedra angular-Fill efectuant un rigorós judici sobre tot aquell qui topi amb la pedra, és a dir, sobre el qui hagi rebutjat el mateix Fill⁴¹. Aquesta introducció de la pedra-Fill no té, però, intencions cristològiques, absents en tota la paràbola; més aviat contribueix a subratllar l'inexorable judici que caurà sobre cadascun dels dirigents d'Israel. L'amenaça pren tons individuals⁴². Aquest judici/càstig és tipificat, a l'interior de la narració, com la mort dels vinyaters homicides (v. 16) i, en la interpel·lació final, com l'esmicolament dels constructors que han rebutjat la pedra (vv. 17-18). Més avall, però, ens preguntarem si el càstig dels dirigents es relaciona amb alguna fita històrica concreta, com ara, en el cas de Mateu, l'any 70 i la destrucció de Jerusalem⁴³.

El comentari final (v. 19), després que Jesús ha acabat de parlar, mostra

set del Salm que parla de l'obra de Déu orienta Lc 20,17-18 cap al tema del rebuig de la pedra per part dels constructors-dirigents del poble. Encara sobre el caràcter proverbial del v. 18, els autors citen una sentència de R. Simeon b. Josep b. Lakunia que es troba en EstR 7,10: «...si una pedra cau sobre una gerra, ai de la gerra! Si la gerra cau sobre la pedra, ai de la gerra! En qualsevol cas, ai de la gerra!».

40. JÜLICHER parla d'un «Apokryphon» afegit a Is 28,16c (*Gleichnisreden* II 401). Vegeu les diverses hipòtesis dels autors en CARLSTON, *Parables* 80.

41. La traducció de Lc 20,18 és aquesta: «Tothom qui caigui sobre aquella pedra quedarà esbocinat i aquell sobre qui la pedra caigui quedarà fet a miques.» Els dos verbs (συνθλάω i λικμάω) són hàpax en el NT, si es té en compte que Mt 21,44 és un verset agafat de Lc 20,18 i, per tant, no pertanyent al text mateuà. Aquesta és la posició de la majoria d'autors, però no és la de SNODGRASS, *Wicked Tenants* 66-71.

42. JÜLICHER, *Gleichnisreden* II 402.

43. Vegeu aquesta tesi en el meu article: *El rerefons de la declaració «la sang d'ell sobre nosaltres i els nostres fills»* (Mt 27,25), dins el volum commemoratiu del XXV aniversari de l'Associació Bíblica de Catalunya *La Paraula al Servei dels homes*, Barcelona 1989, pp. 102-116. Notem que en Mt els encausats no són sols els dirigents sinó «tot el poble» (27,25), al qual s'arrabassa el Regne (15,13; 21,43), perquè ha culminat el seu comportament dolent (23,35) amb la mort del Messies (27,25). Per això la ciutat els serà destruïda (22,7) i ells moriran (21,41).

la intenció lucana de reforçar la voluntat dels dirigents («escribes i grans sacerdots») de matar Jesús. La comparació amb Mc 12,12 ho palesa. Lluc hi ha afegit «en aquella hora» per accentuar la reacció immediata i negativa davant la paràbola (cf. Lc 24,33). Els dirigents comprenen que la paràbola va per ells i es disposen a actuar tal com la paràbola ja indicava. El toc del narrador té un deix d'ironia. No hi ha dubte que ells són els vinyaters que maten el Fill i els constructors que rebutgen la pedra principal de l'edifici. L'únic que els detura és la por del poble (λαός). En efecte, com ja hem dit, des que Jesús ha entrat a Jerusalem, el poble està pendent d'ell i l'escolta (19,48; 20,45), tot i que els dirigents el volen matar (19,47; 22,2). El verset 19 es relaciona amb 22,2 on la traïció de Judes és presentada com «la solució» davant la inoperància dels dirigents («escribes i grans sacerdots»), que malden per apoderar-se de Jesús⁴⁴.

3. La responsabilitat dels dirigents

És clar, per tant, que en la paràbola dels vinyaters homicides Lluc subratlla la responsabilitat dels dirigents d'Israel en la mort de Jesús, i la contrasta amb l'actuació del poble. Aquest mateix pensament es troba en Ac 4,8-12, en la primera compareixença de Pere i Joan davant el Sanedrí. En aquest text, també apareix citat el Salm 118-22 LXX, verset que apareixia en Lc 20,17. Adreçant-se als magistrats del poble i ancians, Pere els recorda qui va fer morir Jesús, «... que vosaltres vau crucificar» (Ac 4,10). Precisament «ell és la pedra menyspreada per vosaltres, els constructors, que ara ocupa el lloc principal» (v. 11). Faig notar amb un subratllat les dues modificacions redaccionals de l'autor d'Ac al Sl 118, les quals, respectivament, orienten cristològicament el passatge i subratllen la responsabilitat dels dirigents, acusant-los directament de la mort de Jesús⁴⁵. Aquesta acusació ressona també en el segon parlament de Pere davant el Sanedrí (Ac 5,28-32): «...Jesús, que vosaltres vau matar penjant-lo en un patíbul» (v. 30). Encara, un tercer text esmenta la responsabilitat dels dirigents jueus en la mort de Jesús. Es tracta de les paraules finals del discurs d'Es-

44. No sense ironia, Lluc presenta uns dirigents jueus que no saben com fer-s'ho per agafar Jesús d'una vegada. En aquest sentit, en 22,1-6 han de ser Judes i el qui l'inspira, Satanàs, els qui actuen. Els dirigents es mostren incapaços de trobar la manera i l'oportunitat de tirar endavant els seus plans («buscaven com matar-lo», v. 2) fins que Judes no tracta amb ells «sobre com els el lliuraria» (v. 4). L'«alegria» subsegüent dels caps del Temple (v. 5) és ben comprensible: s'han tret un pes del damunt! Des d'un altre punt de vista, és clar que la passió com a «hora», com a temps oportú (ja 4,13!), arriba perquè Déu la té predeterminada (22,22 comp. Mc 14,21): Déu té decidit que algú lliuri el Fill de l'home. I és el mateix Jesús qui proclama solemnement que aquella hora és arribada, i que la Passió pot començar (22,53). De tota manera, cal distingir l'ús absolut de ὥρα (22,22.53, dos cops en Lluc) en el context de la Passió dels altres usos de ὥρα, molt més temporals, com ara en 20,19. Així, cal relacionar aquest verset amb 24,33. Contra CARLSTON, *Parables* 81.

45. Cf. DUPONT, *Chiesa* 86.

teve davant el Sanedrí (Ac 7,52-53): «... del Just, del qual *vosaltres* us heu fet ara traïdors i assassins, (vosaltres) que heu rebut la Llei per ministeri d'àngels i no l'heu guardada» (v. 53). La història del poble d'Israel ha estat una llarga successió de desobediències, d'incomprensions i d'infidelitats (vv. 25.35.39.51.52a), que desemboca en la mort dels profetes enviats per Déu i plens del seu Esperit, que havien anunciat la vinguda del Just (v. 52b). Per això, es diu que no han guardat la Llei i han acabat assassinant Jesús, l'Innocent per antonomàsia⁴⁶. Per tant, en els tres discursos davant el Sanedrí (dos de Pere i el discurs d'Esteve) que apareixen en Ac 1-8, trobem tres acusacions directes sobre la mort violenta de Jesús adreçades directament («vosaltres») als dirigents d'Israel (4,10.11; 5,30 i 7,52-53). D'altra banda, tenim una expressió en boca del gran sacerdot (5,28), que és un reconeixement de la responsabilitat dels dirigents del Temple en la mort de Jesús. No sense ironia per part de Lluc, trobem el gran sacerdot que acusa els apòstols de voler fer caure damunt el Sanedrí «la sang d'aquest home»!

Completem aquesta conclusió amb tres textos més que parlen de la responsabilitat dels dirigents indirectament, en tercera persona: Lc 24,20 i Ac 3,13-18; 13,27-29. Els dos deixebles d'Emaús expliquen a l'acompanyant, encara desconegut, que «els grans sacerdots i els nostres magistrats el van lliurar (a Jesús) perquè fos condemnat a mort, i el van crucificar» (Lc 24,20). En el segon discurs de Pere després de la guarició del paralític en el Temple, adreçat al poble, es recorda que la mort de Jesús fou obra «també dels vostres magistrats» (Ac 3,17). Finalment, en el discurs de Pau a la sinagoga d'Antioquia de Pisídia (Ac 13,16-41), adreçat a jueus i prosèlits, es diu que «els habitants de Jerusalem i els seus magistrats... sense trobar en ell cap causa de mort van demanar a Pilat que el fes morir» (vv. 27-28).

En conseqüència, trobem set textos (un en l'evangeli i sis en el llibre dels Fets) que expressen una constant: els dirigents del poble van ser els responsables principals de la mort de Jesús, amb la col·laboració dels habitants de Jerusalem, esmentada en dos casos (Ac 3,17; 13,27-29). Aquest fet, que ja havia estat anunciat en la primera predicació de la Passió (cf. Lc 9,21-22), on es parla dels «ancians, grans sacerdots i els escribes»⁴⁷, tornarà a emergir tan bon punt Jesús hagi entrat al Temple, en acabar el seu viatge a Jerusalem (9,51-19,46). Com hem vist, en 19,47 són «els grans sacerdots, els escribes amb els magistrats del poble» i en 20,19 són «els escribes i els grans sacerdots» els qui busquen de matar-lo. En 22,2 es reprèn això mateix per a referir tot seguit la traïció de Judes.

46. Notem, encara, en Ac 7,52 l'apostrofiació directa («vosaltres») que trobàvem ja en 4,10.11; 5,30.

47. En canvi, en la segona (9,43b-45) i tercera (18,31-34) prediccions de la Passió no es diu qui portarà Jesús a la mort, per bé que en tots dos casos queda clar que els «homes» (9,44) / «estrangers» (18,32), és a dir, els romans només executaran el Fill de l'home perquè aquest els haurà estat «posat a les mans».

Pel que fa a la història de la Passió pròpiament dita, l'accent del redactor lucà recau sobre el paper decisiu dels dirigents del poble. Així, en Lc 22,52 els qui van a detenir Jesús són «grans sacerdots, caps de la guàrdia del temple i ancians», conduïts per Judes (v. 47)⁴⁸. Aquests mateixos, més els escribes, fan que Jesús es presenti davant el seu Sanedrí, el seu gran consell (22,66). El condemnen i «tota la multitud d'ells», és a dir, el Sanedrí en pes, condueix Jesús a Pilat (23,1) amb l'acusació de traïció al Cèsar⁴⁹. És després que Pilat diu «als grans sacerdots i a les multituds» que no troba causa en Jesús (23,4) que «ells» (?) insisteixen que revoluciona el poble per tota la Galilea i la Judea (23,5). Herodes, el tetrarca galileu, desmunta aquesta acusació i tampoc no considera Jesús reu de mort. Pilat ho fa saber «als grans sacerdots, als magistrats i al poble» (23,13)⁵⁰. Ara bé, tant les «multituds» (23,4: cf. n. 49) com el «poble» (23,13) són a escena amb els dirigents davant Pilat, però el seu paper no és pas de primer terme. El poble apareix associat, doncs, amb els dirigents de manera excepcional en els textos relatius a la mort de Jesús de Lc-Ac.

Endemés, Lluç ha eliminat l'atiament del poble contra Jesús per part dels líders jueus, presents en Mc i en Mt, perquè busca la indefinició dels qui demanen la mort de Jesús⁵¹. Així en Lc 23,28 es diu que «tots junts» van demanar a crits la crucifixió. Són «ells» (vv. 21.23.24.25) els qui insisteixen i forcen Pilat a condemnar Jesús. En canvi, passada l'escena de la condemna (23,13-25), i en el camí del Calvari, trobem l'actitud positiva

48. Fa tota la impressió que la detenció a Getssemani no la fa cap escamot de guàrdies sinó el gruix dels dirigents del poble *dirigits* per Judes (!) Cf. n. 44. En Mc (14,43) i en Mt (26,47), apareix Judes «amb» gent (ὄχλος) armada d'espases i garrots que vénen de part (παρά en Mc i ἔπι en Mt) dels grans sacerdots, ancians i escribes (només Mt). En canvi, en Lc és Judes el qui guia, i els guiats són tots els dirigents.

49. En els relats de la Passió, mateuà i marcà, el poble apareix amb motiu de l'indult pasqual que aquell té dret a reclamar al governador. És aprofitant aquest costum que Pilat vol deixar lliure Jesús. Però el poble és manipulat pels dirigents (Mt 27,20; Mc 15,11) i demanen la llibertat de Barrabàs. En canvi, en Lluç l'aparició de les «multituds» (23,4) i del «poble» (23,13) és subreptícia i sense repercussions narratives. De fet, són els grans sacerdots i els escribes els qui acusen Jesús davant Herodes (23,10). Les «multituds» han desaparegut! De fet, ens trobem davant una inconsistència narrativa. Les «multituds» (ὄχλοι) que segueixen Jesús des del primer moment (4,42) i el van seguint sempre (9,11; 14,25), fidels al seu costat fins al final (22,61), ara semblen insistir en el fet que Jesús revolta el poble (λαός) (23,5). El canvi és excessivament fort. Tan fort que hom estaria temptat de dir que «ells» (23,5) són només els dirigents des del punt de vista del context general de tot l'Evangeli. Almenys, l'expressió (oí δέ) és indefinida. Les «multituds» hi són, però no semblen actuar en concret. Ens trobem a les antípodes de Mt, on les «multituds» (27,20) i «tot el poble» (27,25) juguen un paper determinant. Cf. l'estudi citat en la n. 43.

50. Ja hem dit anteriorment que el poble escolta Jesús amb complaença fins a l'últim moment de la seva predicació (19,48; 20,45). Després, desapareix de la narració evangèlica i no compareix fins aquí, en 23,4.13, al costat dels dirigents. La inconsistència narrativa és molt gran. Pilat diu al poble (v. 13) que Jesús revoluciona el poble (v. 14)! Sembla talment que el poble (λαός) sigui el convidat de pedra!

51. Cf. MARSHALL, *Luke* 860: «(Luke) leaves it unclear who is responsible for the shouts».

d'«una gran multitud de poble i de dones» (v. 27) que van darrere Jesús amb planys i llàgrimes, plorant la sofrença del Just, en clar contrast amb el que ha antecedit⁵². Més encara, arribats al lloc de la Calavera, és crucificat, mentre poble i dirigents adopten actituds divergents (23,35). «El poble» està dret mirant-s'ho, però «els magistrats» i els soldats (v. 36) es burllen de Jesús i de la seva pretensió messiànica i reial⁵³. El poble, doncs, no defensa Jesús però tampoc no s'afegeix a les burles. La seva participació en la mort d'aquell és passiva. Un cop Jesús expira, «totes les multituds que eren presents en aquell espectacle, veient (θεωρήσαντες; cf. v. 35) allò que s'havia esdevingut» se'n tornen a Jerusalem donant-se cops al pit en senyal de penediment (23,48; cf. 18,13). En resum, podem dir que en la Passió lucana, i en tot l'Evangeli, en sintonia amb el que trobàvem en Lc 20,9-19, el redactor té cura a distingir l'actitud dels dirigents d'Israel i l'actitud del poble i les multituds.

A la llum d'això que hem dit fins aquí, sembla que podem comprendre el sentit de la designació «Jerusalem» en les dues apostrofacions que Jesús li adreça (Lc 13,31-35 i 19,41-44) i en l'altre episodi on Jesús s'adreça als habitants de la ciutat: en ple camí cap al Calvari, Jesús parla a les «filles de Jerusalem» (23,28-31). En els dos darrers casos, el dolor i el sentiment de Jesús per la sort de Jerusalem dominen les seves paraules. No es tracta d'una acusació o d'un retret que enclouria una profecia de destrucció, sinó d'una lamentació pel fet que «Jerusalem» no ha estat capaç d'acollir-se a allò que li era ofert. Per tant, podem suposar que el «Jerusalem, Jerusalem...» del primer text (13,34) té el mateix to de lamentació apesurada i dolguda⁵⁴. De fet, els fariseus apareixen en 13,31 i 19,39 en actitud positiva. Per un cantó, avisen Jesús de les criminals intencions d'Herodes i li diuen que se'n vagi. Jesús respon que li cal continuar el camí fins a Jerusalem i que serà allí on morirà, perquè així ho vol Déu: Herodes no hi pot res, contra això! Per l'altre cantó, els fariseus que van amb Jesús el posen en guàrdia de l'excessiu entusiasme dels seguidors. Jesús respon que les

52. L'expressió de 23,27 («gran multitud de poble») es troba en 6,17 referida als oients del Sermó de la Muntanya. El seu to és, doncs, clarament positiu.

53. Notem que la blasfèmia d'un dels malfactors (v. 39), les paraules del qual s'assemblen a les dels «magistrats» (v. 35), és contrarestada per la pregària de l'altre malfactor (v. 42). Lluc treballa amb constants contraposicions de personatges: mal lladre - bon lladre, dirigents-poble...

54. Notem el contrast entre Lc 13,31-35 i Mt 23,34-36.37-39. Un mateix lòguion de la font comuna («Jerusalem, Jerusalem...») presenta dos contextos ben diferenciats. En el cas de Mt, es parla del càstig de sang que caurà damunt «vosaltres» (= escribes i fariseus) «per tota la sang vessada» dels profetes i justos (23,35). «Aquesta generació» (v. 36) rebrà el càstig, perquè «tot el poble» es farà responsable de la mort del Messies (27,25). Tot seguit (23,37-24,2), el nostre lòguion s'integra en la profecia de la destrucció del Temple de Jerusalem entesa com el càstig del poble jueu (23,38). És evident, doncs, que «Jerusalem» indica el conjunt del poble, en l'únic cas d'apostrofació directa amb el nom de la ciutat (i únic ús del mot Ἱερουσαλήμ en Mt!). A diferència de Lc 19,41 i 23,28, el to de Mt és fred i sec. El Jesús mateuà no lamenta la fi de Jerusalem, sinó que la profetitza com a punició pel cúmul d'infidelitats que es resolen en la mort del Fill (cf. 21,33-46).

pedres parlarien! Després de les dues respostes, «Jerusalem» és, en cada cas, apostrofada com la qui rebutjarà Jesús (19,42-44), la qui no voldrà que Jesús l'aculli (13,34). No es converteix, sinó que continua fent allò que de sempre ha fet: matar els profetes i enviats. Jerusalem és la ciutat escollida per Déu, però fa el sord als ensenyaments de Jesús, Saviesa de Déu, i no es deixa recollir per l'amor de Déu expressat en la predicació del Messies. Aquest rebuig, doncs, ha de ser comprès a l'interior del que ja hem vist: la responsabilitat dels dirigents jerosolimitans (saduceus) en la mort de Jesús, culminació de dit refús, i l'actuació del poble, molt més difuminada i contrastada.

Aquest refús dels dirigents és expressat també en la paràbola de les mines (Lc 19,11-28), concretament en el fet que els «ciudadans» manifesten el seu rebuig total al qui serà el seu rei, tot dient: «no volem que aquest regni sobre nosaltres» (v. 14). És ben probable que, en la comprensió lucana, aquests «ciudadans» hagin de ser posats en relació amb la «ciutat» (v. 41) que no reconeix el temps de la seva visitació (19,44) i la Jerusalem que no vol que Jesús aplegui els seus fills (13,34)⁵⁵. Els «ciudadans» de la paràbola de les mines no són el poble, sinó els seus dirigents, els dirigents jerosolimitans, tipificats sota l'apostrofació a Jerusalem.

L'apostrofació a «Jerusalem» de Lc 13,31-35 i 19,41-44 recull, doncs, aquest doble pla constatable en tota l'obra lucana en el marc d'un sentiment manifestat per Jesús a causa del refús dels dirigents. Mentre que els dirigents jerosolimitans, els sanedrites del partit saduceu vinculats amb el Temple, porten Jesús a la mort (cf. apartat anterior), Jesús lamenta el rebuig de què és objecte i la subsegüent destrucció de Jerusalem⁵⁶. Aquest és el to clarament dominant en l'episodi de les filles de Jerusalem (23,27-31).

4. *L'exculpació del poble*

Tanmateix, en el llibre dels Fets hi ha alguns textos on el poble sembla aparèixer com a responsable exclusiu de la mort de Jesús. Deixant de banda Ac 4,28 (cf. més avall), notem el discurs de Pere el dia de la Pentecosta (2,14-36) adreçat als «jueus i a tots els qui residien a Jerusalem» (v. 14),

55. Cf. I. DE LA POTTERIE, *La Parabole du prétendant à la royauté (Lc 19,11-28)*, dins *À cause de l'Évangile*. Mélanges J. Dupont, Paris 1985, pp. 613-641 (aquí p. 635).

56. Notem l'ús lucà de «grans sacerdots», vinculats *sempre* amb la Passió de Jesús en l'Évangeli (14x), i, per contrast, l'ús de «fariseus» que no hi és *mai* relacionat. Els dirigents responsables de la mort de Jesús són exclusivament saduceus: els fariseus en són positivament exclosos (com si no formessin part del Sanedrí!). De fet es remarca en Ac que són «saduceus» (4,1; 5,17) els qui decideixen detenir els apòstols per dues vegades després que aquests hagin actuat i parlat en nom de Jesús. La responsabilitat del rebuig, la tenen *només* els dirigents i, dintre d'aquests, *només* les autoritats del temple i del Sanedrí pertanyents a la facció saducea. En tot el llibre dels Fets, els «fariseus» són presentats en positiu de cara al missatge cristià: Gamaliel (5,34), els qui han cregut (15,5), defensen Pau (23,9), el mateix Pau es presenta com a fariseu i fill de fariseus (23,6; 26,5).

anomenats també «israelites» (v. 22) i «germans» (v. 29), «tota la casa d'Israel» (v. 36), on es diu dos cops que aquests van «crucificar i matar» Jesús (vv. 23 i 36). Encara, en el segon discurs de Pere adreçat al «poble» (3,12-26) també es parla d'«israelites» (v. 12) i «germans» (v. 17). Aquests són els qui van «lliurar i negar» (v. 13), «negar i demanar un homicida (en comptes de Jesús)» (v. 14) i «matar» (v. 15) el Just. Tenim també un cas (13,27-29) en què el poble («habitants de Jerusalem») i els seus dirigents són presentats en actuació conjunta com els qui «van demanar» a Pilat, sense motius, l'execució de Jesús, el «davallaren» de la creu, i el «van enterrar». Aquí, però, Pau parla dels fets en tercera persona. En canvi, en els altres dos casos, l'apostrofació és directa («vosaltres»: 2,23.36; 3,13.14).

Tanmateix, aquesta responsabilitat del poble d'Israel, tal com és presentada en el llibre dels Fets, ha de ser col·locada en el context interpretatiu pròpiament lucà. L'autor de Lc-Ac ha volgut «situar» l'actuació del poble d'Israel en la mort de Jesús sota dues perspectives exculpatòries complementàries: a) la motivació divina; b) el penediment⁵⁷.

Hi hauria també una motivació humana, compartida pel poble i pels dirigents. De fet, notem que Lluc no parla de l'«enveja» com a causant del lliurament de Jesús a Pilat. Mc 15,10 afirma això referint-ho als grans sacerdots. El paral·lel mateuà (Mt 27,18) repeteix el mateix mot. Lluc parla, en canvi, d'«ignorància» en Ac 3,17 i 13,27 a propòsit del poble i dels seus dirigents. En ambdós casos són els «israelites» (3,12), «els habitants de Jerusalem» (13,27) i «els seus magistrats» (3,17; 13,27) els afectats per aquesta ignorància. «Sé que va obrar per ignorància (ἄγνοια)», dirà Pere en el seu discurs (3,17). I Pau a Antioquia de Pisídia proclama que «els habitants de Jerusalem i els seus magistrats van ignorar-lo (ἀγνοήσαντες) a ell (a Jesús) i les paraules dels profetes que són llegides cada dissabte, tot i que condemnant-lo les van complir» (13,27). Aquesta ignorància ha de ser entesa en relació a la magnitud d'allò que van fer portant a la mort el Just i Innocent (cf. Lc 23,34)⁵⁸.

Pel que fa al que hem anomenat motivació «divina», la teologia de Lc-Ac subratlla el compliment del disseny diví, la realització de la voluntat de Déu i del seu projecte en l'itinerari de salvació que avança des de l'albada

57. Aquesta voluntat «exculpatòria» de l'autor d'Ac no va en perjudici de la seva invitació, clara i penetrant, que adreça a Israel perquè es converteixi. Israel ha estat el primer a rebre la promesa i ara és el primer a rebre la invitació de veure aquesta promesa concretada en aquell que Déu ha enviat i enaltit a la seva dreta. D'aquesta manera entren en el poble de Déu els qui creuen i accepten la salvació. Els qui no l'accepten, són extirpats d'aquest poble (cf. Ac 3,23). Aquesta extirpació dels qui refusen Jesús només serà definitiva en el moment del judici final (cf. DUPONT, *Chiesa* 74-76). Tanmateix, cal afirmar amb C. M. MARTINI, que el procés d'exclusió ja ha començat en la mesura que una part d'Israel ha rebutjat l'Escollit de Déu.

58. El lòguion de Lc 23,34 té problemes de testimonis textuals (criteri extern), per bé que hi ha prou motius interns derivats de la teologia lucana per a acceptar-lo com a autèntic (cf. MARSHALL, *Luke* 867-868, amb una bona discussió).

de pares i profetes fins a la proclamació universal que l'Església fa d'aquella salvació. En aquest itinerari, la creu i, per tant, la mort de Jesús, apareixen sota el pla salvador de Déu⁵⁹. Vinculada amb la Passió, s'esmenta un i altre cop la participació dels qui van dur Jesús al suplici «penjant-lo en un patíbul» (Ac 5,30; 10,39). La mort de Jesús es troba sota el disseny de Déu, el qual es trasllueix sota el terme δεῖ («és necessari»). Així en Lc 9,22, en la primera predicció de la Passió: «cal que el Fill de l'home pateixi molt i sigui rebutjat...». Trobem uns termes idèntics a 17,25 («rebutjat per aquesta generació»)⁶⁰. En Lc 22,22, es diu que el Fill de l'home va a la Passió segons «allò que està decretat», és a dir, seguint el voler diví, que es manifestarà en el decurs dels esdeveniments. El text no n'esmenta els responsables, però el mateix verb (ὀρίζω) es troba en Ac 2,23, on la mort de Jesús en creu, duta a terme pel poble d'Israel «per mans d'infidels», és relacionada amb el disseny (βουλή) i presciència (πρόγνωσις) divins com a factor que la va permetre⁶¹. Encara aquest mateix verb en una forma composta (προορίζω) es troba en Ac 4,27, on la mort de Jesús és presentada com a resultat de la conjura d'«Herodes, Pilat, els pagans i gent (del poble) d'Israel»⁶². Per tant, sembla tractar-se, no de l'acció del poble jueu sinó més aviat de l'actuació conjunta dels romans i els dirigents d'Israel contra el sant servent Jesús. Però aquesta acció depèn en última instància del poder («la mà») i la decisió («la voluntat») divins. El disseny de Déu relacionat amb la mort de Jesús apareix encara en 3,18, on la passió i mort de l'autor de la Vida per part del poble i els seus dirigents (v. 17) és presentada com el compliment (πληρώω) de totes les profecies: el Messies havia de sofrir perquè així Déu ho tenia predit. En efecte, els habitants de Jerusalem i els seus magistrats van complir (ἐπλήρωσαν: 13,27; ἐτέλεσαν: 13,29) allò que les Escripures deien d'ell, és a dir, allò que havia estat anunciat profèticament sota l'impuls de l'Esperit diví. Aquells van portar el compli-

59. Cf. l'article clàssic d'A. GEORGE, *Le sens de la mort de Jésus pour Luc*, dins *RB* 80 (1973) 186-217.

60. En Lc 24,7 el δεῖ es complementa amb un «ser posat a les mans dels pecadors i crucificat» en clara referència als romans. En canvi, en Lc 24,26.44; Ac 1,16; 17,3, no s'expliciten els autors o responsables de la mort de Jesús.

61. Notem que el verb ὀρίζω relacionat amb la mort de Jesús només apareix en dos textos lucans: Lc 22,22 i Ac 2,23. Cf. Ac 4,28.

62. Preferim aquesta traducció de λαοὶς Ἰσραήλ a la de «el poble d'Israel». Cf. el Diccionari de BAUER, s.v. λαός 3a, el qual cita casos d'autors grecs (Hesiode, Aristòfanes, Cal·límac...) on el plural de λαός significa «la gent». Certament Lluc parla de les dues autoritats polítiques (Herodes i Pilat) i dels dos grups que actuen (els pagans-romans i Israel-els jueus). El problema és saber si λαοὶς Ἰσραήλ es refereix a tot «el poble» d'Israel (equivalent, doncs, al singular) o bé a «gent d'Israel», és a dir, als dirigents. Com ja hem vist, en Ac 2,23.36; 3,13.14-15; 13,27-28, el poble és fet responsable de la mort de Jesús, mentre que en Lc 24,20; Ac 4,10.11; 5,30; 7,52-53 i 13,27-28 ho són els dirigents. La comparació amb el difícil Lc 2,31 tampoc no ens ajuda. Més aviat, la presència del verb συνάγω (cf. Lc 22,66; també Ac 4,5) i sobretot el caràcter indefinit de l'actuació del poble en la Passió (cf. més amunt) ens fan decantar per la referència als dirigents d'Israel en Ac 4,28. L'últim argument, el presentarem tot seguit en parlar del penediment i la conversió del poble d'Israel.

ment fins al final: Jesús fou «comptat entre els malfactors», tal com ell mateix havia anunciat en termes de compliment (τελέω) abans de la seva Passió (Lc 22,37, amb citació d'Is 53,12). I encara anteriorment, en el tercer anunci de la Passió (Lc 18,31-34), Jesús comunica als deixebles que es complirà (τελεσθήσεται) tot allò que es troba en l'Esclitura. Per això serà lliurat als pagans, rebrà tota mena d'ultratges i finalment el mataran. Un cop més, Lluç insisteix en el fet que els profetes havien ja manifestat allò que després es compliria en la seva totalitat.

Pel que fa a la segona perspectiva exculpatòria, el tema del penediment i de la conversió, ja hem subratllat la marcada diferència entre el poble i els dirigents en relació a la mort de Jesús. En la història de la Passió veiem com el poble feia d'espectador passiu en la condemna de Jesús (Lc 23,4-13), per bé que la seva responsabilitat apareixia molt més en primer pla en els dos textos d'Ac (2,23.36; 3,13-15) en què era apostrofat en segona persona. Però a tot això cal afegir que el redactor lucà ha anat «falcant» aquests textos de Lc i Ac amb sengles expressions clares de penediment, com veurem tot seguit.

Les «multituds» (ὄχλοι) apareixen dos cops en la Passió: en Lc 23,4 al costat dels dirigents, en el primer interrogatori de Pilat, i en 23,48 després de la mort de Jesús, tornant-se'n a Jerusalem i donant-se cops al pit. Aquest gest, com ja hem dit, és signe de penediment⁶³. És a dir, les «multituds», que es mostren favorables a Jesús en tot l'Evangeli menys en el moment de fer costat als qui en demanen la mort, es penedeixen del que han fet al cap de ben poc temps⁶⁴! Pel seu cantó, el «poble» (λαός) segueix un procés paral·lel. En 23,13 el trobem al costat dels dirigents, un cop retornat Jesús del palau d'Herodes, en el segon interrogatori de Pilat. Pilat dóna la sentència, és a dir, accedeix a la petició de mort, i tot seguit es diu que Jesús, en el seu camí cap al Calvari, és seguit per «una gran gentada del poble i de dones» (23,27a)⁶⁵. Jesús s'adreça, ple de pietat, a les dones que s'apiaden d'ell i que «fan grans mostres de dol» (23,27b)⁶⁶. El poble, pel seu cantó, forma grup amb les dones de Jerusalem i segueix Jesús, no afilerat, per tant, amb els dirigents i adoptant l'actitud positiva que mantingué durant el ministeri públic de Jesús (cf. 7,9. 9,11.23; 18,43)⁶⁷. El po-

63. Cf. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Lukas* (ThKNT), Berlin 31966, pp. 435-436.

64. Les poques hores que s'escolen entre l'interrogatori de Pilat, en començar el dia (22,66), i l'hora nona (23,44), quan Jesús mor.

65. Aquí l'interval de temps és encara més petit que en el cas de les «multituds».

66. Aquestes manifestacions de dol inclouen lamentacions, gemecs, cops al pit... El verb κόπτω rep el sentit de «heftig trauern» (BAUER), i ha de ser entès intransitivament. La semblança amb l'expressió de 23,48 és evident. Per tant, del gran dol de les dones, orientat al plany per la sort de Jesús, no podem excloure un sentit de penitència i de penediment: el poble ha demanat la mort del Just i ara, penedit, el plany.

67. En la història de la Passió lucana hi ha quatre seguiments: els deixebles (22,39) i Pere (22,54), per un cantó, i el poble i les dones jerosolimitanes (23,27) i les dones galilees (23,49-54), per l'altre. Tant Pere com el poble jerosolimità són exemple de penediment. El plor de

ble s'estarà en el Calvari «contemplant» (23,35) els esdeveniments fins que se'n torni penedit (23,48)⁶⁸.

En el llibre dels Fets, les dues referències a la responsabilitat del poble en la mort de Jesús (Ac 2,23.36 i 3,13-15), van seguides d'una exhortació al penediment i a la conversió i d'una conversió *in actu* manifestada en el baptisme. Després del primer discurs de Pere, els «israelites» (v. 22) presents se senten trasbalsats (v. 37). Plens de penediment, demanen a Pere i als altres apòstols què han de fer. Pere els respon invitant-los a la conversió com a pas previ al baptisme, que els perdonarà els pecats, i a la recepció del do de l'Esperit, promès a tots els homes. La crida a la conversió es remarca amb l'exhortació del verset 40: «Salveu-vos d'aquesta generació dolenta!» Els resultats són ràpids i fulminants: tres mil persones es fan batejar, després de penedir-se de tots els seus pecats, especialment del pecat per la mort de Jesús. En el segon discurs de Pere als «israelites» (3,12), també hi ha una crida al penediment i a la conversió (v. 19) que arriba després de la referència a la mort de Jesús propiciada pel poble. Els qui s'han convertit dels seus pecats i iniquitats, sobretot de la crucifixió del que després ha ressuscitat, arriben a ser cinc mil persones, tots ells creients en Jesús.

El contrast d'aquestes dues reaccions positives del poble amb l'actitud dels dirigents es fa més clara a través de la denúncia de Pere en Ac 2,40 contra «la generació dolenta», expressió que sembla designar els dirigents⁶⁹. El mateix contrast en la resposta es constata en 4,1-6, on enmig de la notícia de l'empresonament dels apòstols per part de les autoritats jueves i com a reacció al segon discurs de Pere (4,1-3.5-7) es troba la notícia de l'adhesió de més creients (v. 6). Encara en 4,21, els dirigents no poden castigar Pere i Joan per por del poble, que reconeix la glòria de Déu darrere tots els esdeveniments. Finalment, en 7,54, el Sanedrí culmina la seva acció de rebuig contra la primera comunitat fent matar Esteve. Les paraules d'Esteve (7,51-53), denunciant la responsabilitat dels dirigents en la mort del Just, no condueixen a cap conversió d'aquests, sinó ben al contrari, a què dictin contra ell sentència de mort. Esteve, ple de l'Esperit Sant, mor encomanant-se a Déu i pregant pels qui l'apedreguen, seguint les petjades del Mestre.

En resum, el tema de Lc 20,19 (responsabilitat dels dirigents i contrast del seu rebuig de Jesús en relació amb l'actitud del poble) i de tota la paràbola dels vinyaters, ressona en la doble obra lucana. En el plantejament

Pere, aparentment idèntic a Mateu (26,75 comp. Lc 22,62), es torna senyal clar de penediment en la Passió lucana: Jesús mira Pere i aquest respon amb un plor de conversió després de la negació, tal com Jesús havia predit: «i tu, un cop convertit, confirma els teus germans» (Lc 22,32).

68. És evident, doncs, que en Lluc *λαός* i *ὄχλος* són mots pràcticament intercanviables.

69. «Generació (dolenta)» apareix en Lc 7,29-35, on es diu que el poble escoltava Joan (v. 29), mentre que els fariseus i els escribes no es feren batejar per ell. La frase també es refereix als fariseus en Lc 11,50.51. El text-clau és Lc 17,25, on «aquesta generació» són els qui rebutgen a Jesús, és a dir, els dirigents que el porten a la mort (Lc 9,22).

del redactor, tot es decanta per l'«exculpació» del poble d'Israel, i per l'accentuació de la responsabilitat dels dirigents jerosolimitans. I encara d'una responsabilitat mitigada per la seva «ignorància» (Ac 3,17; 13,27).

5. *El càstig dels dirigents*

La paràbola dels vinyaters afirma que els assassins del Fill moriran (Lc 20,15-16) i, ja fora de l'estricta narració parabòlica, es parla de la pedra que cau i esmicola els constructors que l'havien rebutjada (vv. 17-18). Per tant, els assassins/constructors veuen com el Fill/la pedra serà qui els judiqui i els anorreï després que hagi estat exaltat, és a dir, que hagi esdevingut la pedra angular. La qüestió rau, doncs, a saber si podem concretar aquest càstig en el marc de Lc-Ac.

La resposta de Mt és ben clara: tot el poble s'ha fet responsable de la mort de Jesús, el Messies d'Israel, i, en conseqüència, el càstig diví caurà inexorablement sobre tots ells perquè han crucificat el seu Messies (Mt 27,25: cf. n. 43).

En el cas de Lc-Ac la destrucció de Jerusalem també és posada en relació, en primer lloc, amb el càstig derivat del refús frontal de Jesús per part dels dirigents (no de tot el poble!) que s'ha resolt en la seva mort ignominiosa. Ara bé, en segon lloc, la destrucció de Jerusalem també és expressió del disseny diví que es va realitzant tant en el camí que fa Jesús cap a Jerusalem, lloc de la passió-exaltació, com en el fet que la ciutat sigui destruïda pels romans. Per tant, el tema del disseny diví i la responsabilitat dels dirigents (no de tot el poble!) contribueixen a matisar la posició lucana i a demarcar-la del teologúmenon mateuà estricte del càstig d'Israel. El tercer punt de matisació lucana és el to de lamentació i dol que agafa, en lllavis de Jesús, l'anunci de la desastrosa sort de la ciutat. Analitzem els textos: Lc 19,42; 21,20-24 i 23,28-31.

En Lc 19,42 el fet que Jerusalem no hagi reconegut el seu Messies és enquadrat en el disseny de Déu: «ara (això = el missatge de pau i de salvació) ha estat amagat als teus ulls»⁷⁰. Sembla, doncs, que darrere la connexió entre el refús de l'anunci salvador i la destrucció de la ciutat hi hagi la manera com Déu condueix els esdeveniments i la història.

En el segon text, Lc 21,20-24, situat en ple discurs escatològic (21,5-36), Jesús anuncia la fi històrica de Jerusalem explicitant força detalls relatius al setge: mort de molts, el captiveri entre les nacions i la dominació de la ciutat per part dels gentils (v. 24). Tots aquests fets es relacionen amb la justícia vindicativa de Déu que cau sobre Jerusalem i que comporta la seva desolació. D'aquí que es recomani de fugir vers les muntanyes o de no entrar a la ciutat, davant el setge a què les legions romanes sotmetran Jerusa-

70. Aquesta expressió, una mica hermètica, sembla designar l'acció de Déu o almenys quelcom que s'integra en el seu disseny (cf. 18,34).

lem⁷¹. De fet, el poble jueu serà objecte d'un odi generalitzat pel fet d'aver-se revoltat contra l'Estat romà, mentre que el desassossec social i polític i daltabaixos de tota mena sacsejaran l'Imperi⁷². D'aquesta manera es manifestarà la justícia de Déu i es compliran les Escripures, és a dir, la paraula que anunciava profèticament la destrucció de Jerusalem. Per tant, en l'anunci de Jesús de Lc 21 no hi ha cap nexa directe entre la falta o culpa d'Israel i la destrucció de la Ciutat Santa. A diferència del text anterior, i igual que en el text que seguirà, *tot* sembla dependre del disseny diví, del compliment de les profecies i de la manifestació de la justícia de Déu, i només *indirectament* es mostra l'actitud negativa de Jerusalem que ja trobàvem en 19,42.44.

El to de lamentació i de dol apareix sobretot en Lc 23,28-31, on trobem la resposta de Jesús a les dones de Jerusalem que planyen la sort d'aquell. En les paraules de Jesús, tota la força de la resposta recau sobre el caràcter esgarrifós d'aquesta fi: les estèrils són beneïdes i es demana que el capgirament de les muntanyes posi fi ràpidament a la vida de la gent (vv. 29-30). Per això, les dones farien bé no tant de plànyer Jesús pel que li ve al damunt com sobretot de plorar pel terrible desastre que caurà l'any 70 sobre els seus fills, els habitants de la ciutat⁷³. Si amarga és la fi de Jesús, molt més amarga serà la fi de Jerusalem: la llenya seca crema molt millor que la verda (v. 31)! Per tant, en aquest text la destrucció de Jerusalem és anunciada per Jesús a les dones de la ciutat enmig d'un corrent de mútua simpatia. Les dones es planyen de Jesús i ell es plany de la seva sort, de la sort que Déu els té reservada. No hi ha cap esment de culpa ni de càstig⁷⁴. Ben al contrari, l'escena està dominada pel mutu acostament de Jesús i les dones jerosolimitanes, i per la constatació profètica del malaurat desastre que caurà sobre la ciutat.

Per tant, el refús de Jesús per part dels dirigents com a motiu del càstig diví no ocupa el primer lloc en els textos que acabem de veure. En canvi, sí que l'ocupa en els que segueixen: 19,44; 13,31-35; 19,11-28 i 20,18 (la paràbola que estudiem).

71. La fugida de la ciutat va ser l'opció que van prendre la facció farisea i la comunitat jueu-cristiana de Jerusalem, abans que el setge es tanqués del tot.

72. La situació contemplada per Lluç correspon als anys 66-70, període que inclou el desastre final del regnat de Neró (66-68) i la guerra civil per la successió fins a l'aclamació com a *imperator* de Vespasià i la seva victòria sobre els adversaris polítics. Per tant, hem d'interpretar en aquest sentit, és a dir, referides a allò que el redactor ja narra com a passat, les expressions «gran necessitat a la terra», i «odi envers aquest poble» de Lc 21,23. Contra MARSHALL, *Luke* 773. Remarquem que ἡ γῆ no indica mai en Lc-Ac la terra d'Israel sinó «el món» (Lc 4,25; 21,35). El mot ὄργη apareix només en Lc 3,7 (par. Mt 3,7: el judici escatològic diví com «la ira que s'acosta») i en el nostre cas. Aquí no es refereix a la ira de Déu sinó a la malícia-ira-odi contra els jueus per part de la resta d'habitants de l'Imperi.

73. «Els vostres fills» no indica la descendència en general, sinó la generació immediata i primera, la qual, quaranta anys després de la mort de Jesús, morirà juntament amb Jerusalem. Aquesta és també la interpretació que cal fer de Mt 27,25. Cf. n. 43.

74. Contra MARSHALL, *Luke* 865, per a qui el lòguion sobre l'arbre sec (v. 31) ha de ser interpretat en relació al càstig de la Jerusalem culpable.

La responsabilitat dels dirigents saduceus del Temple es concreta en el refús que culmina amb la mort de Jesús. El text més clar és Lc 19,44, on «Jerusalem», és a dir, les autoritats del Temple i del Sanedrí, és presentada com la que no sap reconèixer el moment en què era visitada, la que rebutja l'ocasió salvadora que li arribava mitjançant Jesús⁷⁵. En conseqüència, la ciutat sofrirà un setge terrible que portarà a la seva destrucció. Aquesta desfeta arrossegarà tots els habitants que es trobin dintre d'ella («els teus fills que estiguin dintre teu», v. 44)⁷⁶. Tot això s'esdevindrà, en efecte, «perquè no has conegut el temps de la teva visitació» (v. 44). La frase remet a l'episodi previ, a l'entrada de Jesús a Jerusalem, en la qual els deixebles (la comunitat eclesial) reconeixen Jesús com a Rei, mentre que les autoritats del poble, a diferència del mateix poble, callen i busquen de perdre'l (19,47-48). L'entronització reial de Jesús, significada per l'entrada a Jerusalem (19,38), troba el seu contrapunt en l'acusació-refús d'aquesta reialesa per part dels dirigents del Sanedrí i del temple davant Pilat quan afirmen: «aquest, l'hem trobat... dient que és el Messies, Rei» (23,2). Per tant, podríem fer la paràfrasi de Lc 19,44 dient: «no has sabut reconèixer que el Rei entrava dintre teu; per això, seràs destruïda».

El refús dels dirigents també apareix, com ja hem vist, en Lc 13,31-35. Aquí la frase «no ho heu volgut» (v. 34) s'ha de complementar amb una altra frase del tipus: «no heu volgut que congregués els teus fills». A la voluntat de Jesús de reunir els habitants de Jerusalem s'oposa la voluntat d'aquells qui el conduiran a la mort (els dirigents: notables, grans sacerdots i escribes, 9,22) a Jerusalem mateix (és el lloc de l'èxode, cf. 9,31): Jerusalem es defineix precisament per la mort que infligeix a profetes i enviats (v. 34)! Ara, doncs, farà honor a la seva reputació, i no reconeixerà aquell que li porta la pau i el bé. En conseqüència, es diu: «la vostra casa us és abandonada» (v. 34) i «no em veureu fins que arribarà que digueu: Beneït el que ve en nom del Senyor» (v. 35). Una primera interpretació, escatològica, la més corrent, es refereix a la destrucció de Jerusalem, l'any 70, i a l'absència del Messies fins que retorni a la parusia com a Fill de l'home gloriós⁷⁷. Tanmateix, és probable de pensar que el verset 35 demani més aviat una interpretació històrica, referida a l'entrada reial de Jesús a Jerusalem. Els habitants de Jerusalem, davant el fracàs dels intents de Jesús-Saviesa de Déu, hauran d'esperar el moment de l'entrada triomfal per a saludar-lo com a Rei que arriba en nom del Senyor, com a herald del

75. Cf. MARSHALL, *Luke* 719.

76. L'expressió sembla restrictiva: els que hi hagi dintre teu en aquell moment, és a dir, els que hi hagin quedat. En Lc 21,21, es convida a abandonar Jerusalem tan bon punt comenci el setge. Es tracta clarament d'un *vaticinium ex eventu* (comp. Mc 13,,14-16 i Lc 21,21-22). Els cristians i els fariseus deixaran una Jerusalem dominada pels grups radicals (zelotes i saduceus) que resistiran fins al final.

77. En aquest cas, Mt i Lc anirien pel mateix cantó (cf. Mt 23,37-24,2). El refús de Jerusalem presenta, en Mt, dues conseqüències: la destrucció del temple («casa deserta», 23,38) i l'abandó que Jesús fa del temple (24,1) fins que retorni gloriós (23,39).

Regne que es fa present (19,38). Però tampoc aleshores no el reconeixeran com a tal (19,44)! Per tant, al «no ho heu volgut» del verset 34 (rebuig dels dirigents) es contraposen «la vostra casa abandonada» i «no em veureu» (v. 35, conseqüència-«càstig» dels dirigents). A l'interior de la narrativa lucana, «casa» designaria no tan sols el temple sinó la «família», els habitants de Jerusalem, que són deixats de banda per Jesús en la seva predicació fins que aquest arriba al final del seu ministeri⁷⁸. Això explica que, per a Lluç, Jerusalem tipifiqui entre altres coses el rebuig dels dirigents i les seves conseqüències. Notem, en efecte, que Jesús desenvolupa el seu ministeri fora de la ciutat, la qual «és deixada de banda, no és tinguda en compte», perquè no vol deixar-se acollir ni amanyagar ja *abans* que Jesús hi arribi⁷⁹. És a dir, des de bon començament Jesús és signe de contradicció: els uns hi ensopeguen i els altres s'aixequen (2,34-35). Aquesta és la profecia de Simeó. En segon lloc, el rebuig de la reialesa messiànica i el lliurament de Jesús als romans comporten que els dirigents jerosolimitans es facin mereixedors del terrible càstig: la destrucció de la ciutat, que arribarà l'any 70 dC.

Aquesta manera de relacionar els esdeveniments, en prolepsis o anticipacions, és típica de Lluç: l'abandó de la «casa» se situa en el ministeri de Jesús (conseqüència del refús dels dirigents) i després d'aquest ministeri (el refús d'una part del judaisme al missatge cristià), en paral·lelisme amb el camí vers Jerusalem (els deixebles) i el camí evangelitzador fins als límits de la terra (la comunitat eclesial).

Per tant, en Lc 13,31-35 es parla del refús de Jerusalem com a indicador del refús dels dirigents jerosolimitans del poble, i de l'abandó (càstig) per part de Jesús que ja és anticipada en el seu ministeri i que culminarà en la destrucció de la ciutat (19,41-44)⁸⁰.

Finalment, els «ciutadans» que refusen el qui ha de ser entronitzat com al seu «rei» apareixen, com ja hem dit, en la paràbola de les mines (Lc 19,11-28). Sovint, aquest text ha estat interpretat escatològicament. L'obertura redaccional (v. 11) semblaria que posés damunt la taula el tema del retard de la parusia; per tant, la paràbola tindria un sentit escatològic

78. El mot οἶκος designa el Temple de Jerusalem en Lc 11,51 (par. Mt 23,35); 19,46 (par. Mc 11,17 par. Mt 21,13) entre altres textos. Però designa també la família de David (Lc 1,27.69; 2,4) i el poble d'Israel (Lc 1,33; Ac 2,36; 7,42).

79. Notem que ἀφίεται és *present* i que ha de ser entès com a acció contínua. Jesús té abandonada Jerusalem com a lloc del seu ministeri *perquè* els seus dirigents *ja* no l'accepten. Aquesta no-acceptació de Jesús per una part d'Israel és temàtica pròpia del primer moment del ministeri públic: l'episodi de la sinagoga de Natzaret ho demostra (Lc 4,16-30). El rebuig del missatge cristià es continua en l'escena de Pau a Roma (Ac 28,17-30: «els principals dels jueus», v. 17!), on els dirigents es discuteixen entre ells i queden dividits. L'abandó es manifesta especialment en la destrucció del temple (οἶκος), destrucció que cal integrar en l'abandó de la família-dirigents del poble (οἶκος) per part de Déu davant el refús del Rei-Messies d'Israel.

80. Notem la perícopa paral·lela (Lc 13,1-9) sobre la necessitat de penitència i l'amenaça de destrucció adreçada als qui l'escolten: «si no us convertiu, tots igualment morireu».

i parenètic⁸¹. Tanmateix, l'aportació d'I. de la Potterie (cf. n. 55), que segueix L. T. Johnson i reprèn una exegesi patrística i medieval comuna, fa que calgui replantejar la qüestió i que sigui preferible una interpretació de la paràbola en una perspectiva no escatològica, és a dir, històrica⁸². La Muntanya de les Oliveres, lloc de l'entrada de Jesús a Jerusalem (19,29,37), és també el lloc de la seva Ascensió (Ac 1,12). Per tant, hi ha com un lligam que connecta tots els esdeveniments que tenen lloc a Jerusalem entre aquella entrada i l'anada de Jesús al cel sota la perspectiva de l'entronització reial del Senyor: terrenal (l'entrada a la ciutat) i celestial (seure a la dreta del Pare). En el moment present, doncs, l'Església experimenta el Senyor que regna enmig d'ella. En efecte, a nivell de la paràbola, es diu en el v. 12 que l'home «se'n va» (cf. Ac 1,10) a rebre la reialesa i a tornar. Per això, la frase «mentre vinc» (v. 13)⁸³ remet no al retorn parusiàc sinó a la reialesa present, a la vinguda actual i salvadora del Senyor enmig de la seva Església. En conseqüència, podem dir que ara ens trobem en el moment de «retorn» del rei (v. 15!), després que el Crist ha estat glorificat, moment en el qual els deixebles participen del govern reial en la comunitat cristiana mitjançant tasques concretes i moment en què els enemics del rei són castigats pel seu refús. La paràbola refereix que «els seus conciutadans l'odiaven» (v. 14). En Lc-Ac la ciutat és Jerusalem i aquests ciutadans són, per tant, els dirigents jerosolimitans, el rebuig profund dels quals es concretitza en la frase «no volem que aquest regni damunt nostre». Es tracta del «no voler» que trobàvem en Lc 13,34; 19,44; 20,17 i que trobarem encara en 19,27, al final de la paràbola. L'odi dels convilatans és paral·lel a la malícia dels vinyaters que fredament decideixen de matar el fill de l'amo (20,14).

La resposta del rei de la paràbola sona dura i cruel (Lc 19,27). Els qui no han acceptat el seu regnat són qualificats d'«enemics» i tractats sense contemplacions: «porteu-los aquí i degol·leu-los davant meu». El paral·lel amb 20,18, el verset final de la paràbola dels vinyaters, és ben explícit. Si aquí es parla de «degollar», allí es parla d'«esbocinar» i «fer miques» (cf. n. 41). El detallisme d'aquestes expressions obeeix a la seva vinculació

81. He defensat aquesta posició en el meu article *La parabole des talents* 171-172.

82. La dificultat es presenta en 19,11, verset que semblaria donar suport a la interpretació escatològica. És clar que la gent pensa que el regnat de Déu es manifestarà immediatament. Però aquest pensament és compartit i no denunciat pel redactor, quan escriu: «i digué doncs». Jesús, per tant, confirma aquesta suposició dels qui escolten referint una paràbola que anuncia la seva investidura reial. L'episodi subsegüent, l'entrada reial a Jerusalem (v. 38: «beneït el rei que ve en nom del Senyor», on «el rei» és RLc) anticipa tot el seguit d'esdeveniments que tenen Jerusalem per escenari i que comportaran l'entronització del Messies-Rei: passió i mort, resurrecció i ascensió. M. DIDIER, *La parabole des talents et des mines*, dins I. DE LA POTTERIE, (ed.) *De Jésus aux Évangiles. Tradition et rédaction dans les évangiles synoptiques*, Gembloux-Paris 1967, pp. 248-271, ja parlava de l'«investiture messianique de Jésus par son ascension» (p. 283).

83. L'expressió grega ἐν ᾧ ἔρχομαι no vol dir «fins que torni» sinó «mentre vinc, mentre estic venint». Cf. DE LA POTTERIE, *Parabole* 634-635. Es tracta d'un present, no d'un futur!

amb la destrucció de la ciutat de Jerusalem tal com és presentada en 19,41-44 i 21,20-24, en textos redaccionals: «rebatre per terra» (19,44), «caure a fil d'espasa» (21,24).

Per tant, podem concloure que el càstig dels vinyaters assassins esmentat en Lc 20,18 amb la imatge de la pedra que esclafa tant els qui hi cauen damunt com aquells sobre els quals ella cau, se situa en línia amb el càstig dels enemics del rei en 19,27. Ambdós finals tràgics i cruels tenen com a rerefons la destrucció de Jerusalem i del seu Temple, ocorreguda l'any 70 dC., i llegida per Lluc com el càstig de què s'ha fet mereixedor no el poble jueu sinó els seus dirigents, i encara no tots sinó solament les autoritats del Temple i del Sanedrí, veritables responsables de la mort de Jesús. Aquests dirigents jerosolimitans, de la facció saducea que Lluc distingeix dels fariseus, arrossegaran el poble, víctima innocent amb el seu comportament. Serà la Jerusalem filla de les dones que planyen Jesús, l'Innocent, quan aquest puja al Calvari (23,28-31).

Conclusions

1. El context pròxim de la paràbola, en la versió de Lluc, el forma la segona part (Lc 20,1-21,4) d'una secció més àmplia (20,1-21,36) emmarcada per 19,47-48 i 21,37-38. El tema dominant de 20,1-21,4 és la contraposició entre Jesús i els dirigents del poble, significada per cinc controvèrsies, la segona de les quals és la nostra paràbola, que funciona, per tant, com una controvèrsia.

2. La narració parabòlica es presenta com una construcció curada en tots els seus detalls i orientada *in crescendo* vers el punt climàtic de la mort del Fill. Té dos moments narratius: presentació (v. 9b) i resolució (vv. 10-15a). Tot seguit, Lluc posa una pregunta retòrica en boca de Jesús, que Jesús mateix respon (vv. 15b-16a) i que expressa l'inexorable càstig dels vinyaters, subsegüent a la seva maldat premeditada. Els oients intervenen esfereïts (v. 16b, cf. Lc 19,25) i això dóna peu a una segona pregunta retòrica de Jesús (v. 17) culminada amb una sentència (v. 18) que insisteix sobre el càstig-judici diví dels qui han rebutjat la pedra-Fill.

3. Els dirigents de Jerusalem i del Temple (els saduceus) apareixen com els responsables de la mort de Jesús en Lc 24,20 i en cinc textos d'Ac (3,13-18; 4,8-12; 5,28-32; 7,53; 13,27-29). Aquest fet es pot resseguir en la història lucana de la Passió. El poble, pel seu cantó, adopta una actitud passiva i positiva (Lc 23,27-31!) que contrasta amb la bel·ligerància d'aquells dirigents. Jesús lamenta el refús que han fet d'ell i que culminarà amb la seva mort, en les dues apostrofacions adreçades a Jerusalem (13,31-35; 19,41-44), ciutat que tipifica el rebuig dels seus ciutadans al qui és el seu rei (19,14).

4. L'autor de Lc-Ac ha volgut re-situar l'actuació del poble d'Israel en la mort de Jesús sota dues perspectives exculpatòries complementàries. La primera és el subratllament del disseny diví que es compleix en la mort de Jesús: Déu ho havia predit, i aquesta era la seva voluntat (Ac 2,23; 3,18; 4,28; 13,27.29; Lc 18,31-34; 22,37). En segon lloc, la participació del poble en la mort de Jesús és «falcada» per referències al seu penediment i a la seva acceptació del missatge salvador. Així, les «multituds» i el «poble» consenteixen en la mort de Jesús (Lc 23,4.13) però ràpidament l'acompanyen pietosament (23,27) i es penedeixen del pecat (23,48). Encara, quan Pere els recorda la seva mala acció (Ac 2,23.26; 3,13-15), es penedeixen i es fan batejar (2,37ss) i esdevenen creients (4,4) en gran nombre. Tot apunta a l'exculpació del poble i al contrast amb els dirigents jerosolimitans, la responsabilitat dels quals és mitigada, però, pel tema de la seva «ignorància».

5. Pel que fa al tema del càstig dels dirigents responsables de la mort de Jesús, la posició de Lc-Ac és molt més matisada que la de Mt. A partir de l'estudi de Lc 19,41-44; 21,20-24; 23,28-31 i sobretot de 13,31-35 i 19,11-28, interpretats no escatològicament sinó històricament, sembla clar que la destrucció de Jerusalem és el punt final del refús dels dirigents del poble (no de tot el poble!) que domina tot el ministeri de Jesús i que es perllonga després de la seva entronització celestial. Però, alhora, el càstig és expressió del disseny diví, amagat i sorprenent. Per això, la destrucció de Jerusalem és inevitable i digne de lamentació. Així és com s'expressa Jesús en el camí del Calvari adreçant-se a les dones de la ciutat.

Armand PUIG I TÀRRECH
Camí de l'Horta, 7
43470 LA SELVA DEL CAMP

Summary

The frame of the Parable of the Wicked Tenants is Lk 20:1-21,4, a section which stresses the struggle between Jews and people leaders. The redactor has built up a precise account with a climatic point: the Son's death. Our text (Lk 20:9-19) includes two parts: the parabolic story (vv. 9b-15a) and two rhetorical questions (vv. 15b.17), which aim at the sin and punishment of those who are responsible for Jesus' crucifixion: Temple leaders, e.g. those belonging to Sadducees group. In a clear contrast with the Jerusalem leaders (Lk 13:31-35; 19:14.41-44), the people are shown as following punctually those who were guiding Israel and who acted however without full knowledge (Ac 3:17; 13:27). In any case, people have repented becoming conscious of their sin (Lk 23:48) and accepting Christian faith (Ac 2:37ff; 4:4). God's will had to be accomplished (Lk 18:31-34; 22,37; Ac 2:23; 3:18; 4:28; 13:27.29). Jesus himself complains of the destruction of Jerusalem as the divine punishment which will fall (but already fallen!) on the builders who have rebuke the Stone-Son (Lk 20:18) or the citizens who did not accept the exalted King-Son, now ruling on the Church (Lk 19:15-27).